

3. Die verantwoordelikheid van die kerkverband in die pastorale versorging van die pastor.

3.1 Inleiding.

Die studie word onderneem binne die vraagstelling: *Wie doen wat*, ten opsigte van *wie, waar, wanneer, waarom en hoe?* In die vorige hoofstuk is gefokus op die "ten opsigte van wie", toe die pastor omskryf is. Nou word aanbeweeg na die "**Wie** doen wat"-gedeelte van die vraagstelling. Dit word as uitgangspunt geneem en literatuur bevestig dat daar 'n behoefte aan pastorale versorging aan die pastors van die kerk is. Dit is daarom noodsaaklik om vas te stel wie se verantwoordelikheid dit is om die versorging te verskaf. Die vraag is bedrieglik eenvoudig en die antwoord is alles behalwe eenvoudig. Enkele sake in die manier waarop die pastor in die NG Kerk bestuur word, word uitgelig om die kompleksiteit te illustreer. Wanneer 'n persoon aanmeld vir teologiese opleiding is daar vereistes waaraan die kandidaat moet voldoen en 'n proses wat deurloop moet word. Die proses word beskryf in die kerkorde artikels 5-8 en die reglement vir die Algemene Kommissie vir Teologiese Opleiding (AKTO) (NGK 2004a). Die verantwoordelikheid vir die verlening van ampsbevoegdheid berus by die Algemene Regskommisie (ARK). Nadat die ampsbevoegdheid verleen is, is dit die taak van 'n *kerkraad* om die gelegitimeerde te beroep. Die bevestiging vind plaas met die goedkeuring van die *ring*. Daarna is die pastor in diens van die *kerkraad*, maar onder toesig van die *ring*. Die *kerkraad* is die werkgewer en stel 'n dienskontrak op, maar kan nie dissiplinêr optree en die pastor ontslaan sonder die goedkeuring van die *ring* nie. In dié verband het die algemene sinode van 2002 besluit: "9. Alhoewel kerkrade en ander kerkvergaderinge as selfstandige werkgewers selfstandige besluite rakende diensverhoudinge kan neem, moet hulle steeds besef dat elke gemeente in die kerkverband ingebed is en dat hulle besluite nie die kerkverband in die verleentheid moet stel nie." (My kursivering) (NGK 2002a: 570: 8.10.2.3).

Hierdie kompleksiteit is reeds op gemeentevlak sigbaar. As een van die pligte van die pastor noem Die Kerkorde (NGK 2004a:5) huisbesoek *saam met die kerkraadslede*. Artikel 16 stel dit onomwonde as 'n plig van die ouderlinge, terwyl artikel 51 dit as die plig van die pastor, ouderling en diaken stel. In minder gekompliseerde tye was die lees en toepas van die artikels baie maklik. Die pastor gaan een keer per jaar om op huisbesoek, die ouderlinge 4 keer per jaar voor nagmaal en die diakens 12 keer vir dankoffers. Gesprekke met pastors op kerklike vergaderings toon egter aan dat die ouderlinge dit nie getrou doen nie; dat baie pastors nie meer *daaraan glo* nie en dat daar ander maniere gekom het om die dankoffers in te samel. Dit kan maklik daartoe lei dat die verskillende ampte van die ander verwag om die taak te verrig en dat niemand dit op die ou end doen nie. Dit sal eerstens skadelik wees vir die gemeente, maar ook vir die pastor as geestelike leier van die gemeente.

In hierdie hoofstuk gaan gekyk word na die saak van die kerkverband en stelsels waarvolgens die kerk bestuur word. Die kenmerke van die presbiteriaal-sinodale stelsel en sy swakhede gaan nagegaan word. Vervolgens sal gekyk word na die hele saak van toesig en die rol van die biskop in die kerk. Laastens sal die hoofstuk let op die vraag of die pastorale versorging van die pastor ampsdiens moet wees.

3.2 Die Kerkverband.

Kerke met dieselfde belydenisgrondslag word vir bepaalde doeleindes saamgesnoer en aan mekaar verbind. Die band wat op hierdie manier tot stand kom, staan bekend as die kerkverband (Kleynhans 1985:1). Die manier waarop hierdie verband uitgedruk word, behoort nie tot die wese van die kerk nie, maar dien die welwese van die kerk (Kleynhans 1985: 8). In die NG Kerk word gemeentes in ringe en streeksinodes saamgegroepeer, terwyl die verskillende streeksinodes dan saam die Algemene Sinode vorm. So is elke gemeente en elke pastor nie net aan die plaaslike gemeente verbonde nie, maar ook aan die kerk as geheel. Gemeentes word deel van 'n kerkverband omdat hulle dieselfde glo en nie omdat hulle dieselfde dinge wil doen nie.

Enige kerk wat uit meer as een gemeente bestaan en groei sal een of ander tyd 'n bestuurstelsel in werking moet stel om toe te sien dat alles glad en ordelik daaraan toe gaan soos die Skrif dit vereis. Deur die eeue het daar ook verskillende stelsels van kerkregering ontwikkel. Die NG Kerk, soos ander kerke in die gereformeerde tradisie, word volgens die presbiteriaal-sinodale kerkregeringstelsel bestuur. Baie gereformeerdes wil graag die gereformeerde of presbiteriaal-sinodale stelsel as die enigste Skriftuurlike en daarom die beste en deur die Woord van God gewilde stelsel beskou. Indien dit so sou wees, is dit duidelik dat daar geen vrae oor gevra mag word nie. Nadere ondersoek blyk egter dat dit nie so maklik is om die stelsel as die enigste uit die Skrif af te lei nie. Plomp (1967:1) toon aan dat daar meer as een gemeentetipe in die Nuwe Testament aangetref word. Met verwysing na Noordman konkludeer hy dat die kerkorde nie met dieselfde gesag uit die Skrif afgelei kan word as die sola fidei nie (Plomp 1967:11). Dit is inderdaad so dat die presbiteriaal-sinodale stelsel nie die enigste stelsel is wat Bybels verantwoordbaar is nie en daarom kan en moet sekere vrae aan die stelsel gevra word.

Alhoewel daar verskeie stelsels van kerkregering is, val die studiefokus op die presbiteriaal-sinodale stelsel en die episkopale stelsel. Eersgenoemde omdat dit die stelsel is waarbinne pastors in die NG Kerk werk en laasgenoemde omdat dit die stelsel is waar binne die pastor pastorum voorkom wat as moontlikheid vir die pastorale versorging van pastors binne die NG Kerk ondersoek word. Ander stelsels word volledigheidshalwe slegs genoem.

Die Roomse of papale stelsel.

Die Lutherse stelsel.

Die Erastiaanse stelsel.

Die episkopale stelsel.

Die independentistiese of kongregasionalistiese stelsel.

Die kollegiale stelsel (Kleynhans 1985:65).

3.2.1 Die presbiteriaal-sinodale kerkregeringstelsel.

3.2.1.1 Kenmerke van die presbiteriaal-sinodale kerkregeringstelsel.

Die NG Kerk word volgens die presbiteriaal-sinodale stelsel geregeer. Die stelsel het uit die hervormings van Martin Luther ontstaan en mense soos Zwingli, Calvyn, Bucer en Beza het 'n baie groot invloed uitgeoefen op die manier waarop die kerk geregeer word. Hierdie mense se werk is later deur Voetius wetenskaplik uiteengesit (Kleynhans 1985: 80). Die kenmerke van hierdie stelsel is die volgende:

- i) Die plaaslike kerk as sentrum van die kerklike organisasie. Die plaaslike kerk ontleen sy karakter nie aan die ampte nie, maar aan die gelowiges (Kleynhans 1985:80). In die eerste plek vind opsig in die plaaslike gemeente plaas. In die uitoefening van die opsig moet die regte verhouding tot die algemene priesterskap van die gelowiges nie uit die oog verloor word nie.
- ii) Die regering van die kerk is deur die ouderlinge en daar is 'n gelykheid tussen die ampte. Daar is geen wesenlike verskil tussen leraars en ouderlinge nie (Kleynhans 1985:81).
- iii) Alhoewel die plaaslike kerk in homself volledige kerk is, word die noodsaak van die kerkverband as noodsaaklik beklemtoon. Hierdie stelsel handhaaf die identiteit van die plaaslike kerk én die mistieke eenheid van die liggaam van Christus (Coertzen 1991:83).
- iv) Hierdie stelsel handhaaf ook die selfstandigheid van die kerk teenoor die staat.

Bogenoemde 4 punte word in feitlik alle geskrifte oor die kerkreg aangetref. Coertzen gebruik ook hierdie kenmerke, maar wys daarop dat die begrippe presbiteriaal en sinodaal, die samestellende dele van die naam, kenmerkend is van die manier waarop die kerk georganiseer en geregeer word, naamlik deur **die ampte** en **die vergaderings**. Die ampte word gesamentlik deur die begrip presbiter aan gedui en dit wil daarop dui dat die **ouderling**, en nie die **pastor** of **biskop** nie, kenmerkend is van hierdie vorm van kerkregering. Die begrip **sinodaal** dui daarop dat dit die ampte is wat gesamentlik die diens van die regering van die kerk in die Naam van die Here Jesus beoefen (Coertzen, 1991: 221). Vir hierdie studie is die klem op die rol van die **ouderling** in die regering van die kerk baie belangrik asook die klem op **kerkverband**.

3.2.1.2 Swakhede van die presbiteriaal-sinodale kerkregeringstelsel.

i) Die "ongelykheid" van ampte.

Die eerste punt van kritiek het te doen met een van die kenmerke van die stelsel, nl. die gelykheid van die ampte. Die gelykheid van ampte word telkens as een van die kenmerke van die presbiteriaal-sinodale stelsel genoem. Maar tereg vra Heitink

(2002:13) hoe dit moontlik is dat die kerk van die Reformasie 'n domineeskerk geword het. In die gereformeerde tradisie het daar mettertyd 'n rangorde van ampte ontwikkel. Met die skeiding van die regerende en lerende ouderling, en met die pastor as herder én leraar, word die pastor nodiger as die ouderling. Vir gereformeerdes is die gelykheid van ampte besonderlik geleë binne die leraarsamp. Mens kan egter nie ontken nie dat in die NG Kerk die amp van leraar in die handel en wandel as belangriker beskou word as die ander ampte. Alle ampte is gelyk, party is net meer gelyk as ander (Heitink 2002:75). In die onlangse geskiedenis blyk die ongelykheid van die ampte uit die feit dat beide die NG Kerk en Hervormde Kerk vir die vrou eers die amp van diaken oopgestel het en eers later die ander twee. Tans is die GKSA, na hulle sinode van 2003, besig met presies dieselfde proses. Dink verder hoe lank dit die kerk geneem het om te besluit dat diakens na meerdere vergaderings afgevaardig mag word. Die kerke van gereformeerde tradisie is daarmee in werklikheid ontrou aan hulle eie grondbeginsels. Dit het daartoe bygedra dat die **amp** van leraar oorlaai is. Dit hou gevolge in vir die **persoon** van die pastor. By hierdie swakheid wys Heitink (2002:38) ook nog daarop dat met die ontwikkeling van die amp van leraar, hy al meer vryheid gekry het om te doen wat hy wil en daarmee saam 'n al meer sentrale figuur in die kerk geword het; soveel so dat die kerk 'n domineeskerk geword het.

ii) Gebrek aan optrede vanuit 'n visie op die geheel.

Plomp (1967: 27) toon aan dat daar in kerke van die gereformeerde tradisie soms 'n ontstellende gebrek aan optrede vanuit 'n visie op die geheel is. Hy gebruik die voorbeeld van die beroep van pastors in Nederland, waar gemeentes nie broederlik met mekaar omgaan nie, maar as mededingers. In Suid-Afrika kan dieselfde gesê word van die optredes van gemeentes teenoor mekaar met betrekking tot gemeentegrense. Die NG kerk probeer in die jongste tyd, veral sedert 2002, op 'n baie ernstige en opregte wyse die gedagte vestig dat die kerk een groot familie is. Gesprekke met pastors op vergaderings en tydens broederkringe wys egter dat daar nog groot tekortkominge op dié terrein is. Die kerkverband is daar vir die plaaslike gemeentes as hulle nood het, verder loop elke plaaslike gemeente sy eie pad. Dit werk fragmentering en duplisering in die hand. Dit alles plaas net verdere las op die pastor.

Hierdie leemte is inherent aan die stelsel. Dit word in die hand gewerk deur die gereformeerde siening dat die plaaslike kerk selfstandige kerk is en dat geen vergadering oor 'n ander mag heers nie. Die siening is korrek, maar dit het in die praktyk verword van selfstandigheid tot outonomie, wat nooit die bedoeling van die gereformeerde vaders was nie.

iii) Gebrek aan effektiewe leiding in die kerk.

In die kerk moet baie mense beraadslaag oor baie dinge. Dit lewer wel resultate, maar op 'n baie tydrowende en vermoeiende manier. Daar bestaan in gereformeerde kringe dikwels die gedagte dat hoe meer mense oor 'n saak besluit, hoe groter is die kans dat alles in ag geneem sal word en dat die uiteindelijke besluit die regte een sal wees. Die gedagte is volgens Plomp (1967:28) te kinderlik

eenvoudig om waar te wees. Mens moet hom dit gelyk gee. Die kerk hou vergaderings met oor die 400 afgevaardigdes. Die vergaderings het dikwels oor twee weke gestrek (Van der Merwe 2003:7). Daarna is kommissies benoem wat ringsgewys saamgestel is. In die geval van Wes-Transvaal het dit 'n kommissie van 40 persone meegebring wat onmiddellik gehalveer is omdat die ouderlingde, as gevolg van die feit dat hulle ook voltydse beroepe beoefen, nooit aktief was by die kommissies nie. Begrip vir die situasie beteken egter nie dat die oë gesluit moet word vir die skade wat dit aan die werk van die kerk, die kerk se beeld, haar effektiwiteit, die verlies van die rol van die ouderling in die kerk en oorbelading van pastors doen nie. As die kommissie dan vergader, is dit selde voltallig. Hierdie werkswyse het veroorsaak dat die kerk agter geraak het in die wêreld, want wanneer 'n sinode 'n verslag ter tafel neem waarvoor die opdrag vier jaar tevore gegee is, het die situasie intussen so verander dat die verslag ter tafel niks anders as irrelevant is nie. Die kerk sal haar werkswyse in die lig van nuwe omstandighede moet herevalueer aangesien dit bydra tot die irrelevansie van die kerk in die samelewing. Hierdie irrelevansie dra weer by tot spanning by die pastor wat as geroepene moet toekyk hoe dít waaraan hy glo, al meer op die periferie van die mens se lewe te staan kom. Die klem op die plaaslike gemeente is dikwels ten koste van die kerkverband asof elke gemeente haar eie pad kan loop. Die dele word dus ten koste van die geheel beklemtoon.

Die kerk sal daarvan moet kennis neem dat daar op kerkrade, waar daar daagliks deur enkele mense binne 'n kort tydsbestek besluite geneem word waar miljoene rand by betrokke is, gelukkig nog lidmate sit wat hoë profiel poste in die samelewing beklee. Mens wonder watter beeld hierdie lidmate van die kerk het, waar daar dikwels lank gesloer word oor sake van mindere belang.

iv) Gebrekkige versorging van ampsdraers.

Oor die versorging van ampsdraers moet dit gestel word dat die presbiteriaal-sinodale stelsel die pastor in sy werk en in sy persoonlike lewe dikwels alleen laat. Die gedagtegang is skynbaar dat die pastor met sy nood hom moet kan wend na 'n persoon van sy eie keuse: 'n professionele persoon, 'n kollega, vriend of ouderling. Daarvoor maak Plomp (1967:29) die opmerking dat die persoon wat dit die nodigste het, dit dalk die minste doen en dan vra hy die vraag of die kerk die sorg oor 'n persoon wat vir die kerk so belangrik is, kan oorlaat aan eie inisiatief. Kronenburg (2004:155) wys daarop dat die klem op die algemene priesterskap van die gelowiges daartoe lei dat gemeentes en gemeentelede en *pastors (my kursivering)* aan hulleself oorgelaat word. Dit lei dikwels tot rusie, verdeeldheid en bymekaar-verby-leef. Dit is duidelik dat dit die kerkverband se plig is om die pastor te versorg en dit nie aan die eie inisiatief van pastor en gemeente oor te laat nie.

Hier kom die rol van die ouderling weer ter sprake. In die formulier vir die bevestiging van ouderlinge en diakens staan daar: "Gee ook ag op mekaar, en op die leer en lewe van die bedienaar van die Woord." (NGKerk 1988:112.) Hieroor vra Plomp (1967:29) of die ouderling die pastor kan help, veral as dit gaan oor dinge wat eie is aan die amp van leraar en die omstandighede waarin hy moet werk.

Plomp besluit dan dat daar gevalle is waar die ouderling, as biegvader, laaste in aanmerking kom as hulp vir die pastor. Plomp moet hierin gelyk gegee word en in die lig van die laaste opmerking in die vorige paragraaf moet die kerk na weë soek om die pastor pastoraal te versorg.

v) 'n Onpersoonlike stelsel.

Die presbiteriaal-sinodale stelsel is per se 'n onpersoonlike stelsel as gevolg van die afwesigheid van 'n stelsel van persoonlike episkope. Die hele stelsel van korporatiewe episkope moedig terughoudendheid aan. Die kollegiale aard van die opsig is dikwels 'n hindernis, veral waar daar groot meningsverskille is of sake van baie vertroulike aard ter sprake is. Die stelsel van korporatiewe episkope het nie in sy doel geslaag nie en dit lewer 'n bydrae tot die spanning en uitbranding onder predikante. Die stelsel moet afgeskaf of hervorm word. Die keuse val op hervorming met die klem op byvoeging van elemente van persoonlike episkope wat aangevul word uit ander tradisies (episkopaals). Die episkopaalse stelsel bied eenvoudiger oplossings as wat moontlik is in 'n presbiteriaal-sinodale stelsel. Een so 'n moontlikheid is die pastor pastorum: **'n Kerklike persoon van aansien, wat oor die kwaliteite beskik om op te tree as pastor vir die wat as hul amp die bediening ontvang het.**

vi) Die verteenwoordiging van die kerk na buite.

Die verteenwoordiging van die kerk na buite is beperk. Wie kan en mag namens die kerk optree? Dit is 'n vraag wat veral in die pers dikwels ter sprake kom oor uitsprake wat deur kerkleiers gemaak word. Die Algemene Sinodes van 2004 en 2007 van die NG Kerk en uitsprake oor homoseksualiteit kan hier as voorbeeld dien.

Kronenburg (2004:156) betoog dat hierdie swakhede nie 'n mens se standpunt behoort te beïnvloed nie, maar dat daar ook binne hierdie tekortkominge moontlikhede is vir verandering. Aan die ander kant meen hy dat mens hierdie tekortkominge as inherent moet aanvaar.

Hy is reg dat mens se oog oop moet wees vir tekortkominge en ook die bereidheid om saam met die tekortkominge te leef en te werk. Dit moet egter nie as 'n algemene reël geld dat tekortkominge maar net aanvaar moet word nie, veral nie as daardie tekortkoming die leiersgroep van die kerk duidelik benadeel nie. Daarom moet die kerk veral aan die laaste drie punte hierbo genoem, ernstig aandag gee.

3.2.1.3 Samevatting.

Die presbiteriaal-sinodale kerkregeringstelsel is nie die enigste nie en ook nie onfeilbaar nie.

Die stelsel van korporatiewe episkope is ontoereikend in die huidige omstandighede.

Die swakhede in die stelsel het veral 'n negatiewe uitwerking op pastors wat in die stelsel 'n buitengewoon belangrike plek gekry het.

3.2.2 Die episkopale stelsel.

Daar gaan nie gepoog word om die episkopale stelsel volledig te beskryf, prinsipiële te beoordeel of met die presbiteriaal-sinodale stelsel te vergelyk nie. Die doel van die beskrywing en beoordeling is om by die biskop (episkopus) en die diens van toesig (episkope) en daardeur by die pastor *pastorum* uit te kom.

Eerstens moet daar egter op gewys word dat daar in hierdie stelsel onderskei moet word tussen die Roomse of papale stelsel (Kleynhans 1982:65) en die episkopale stelsel (Kleynhans 1982:74).

Die kenmerke van die Roomse, of papale stelsel, word deur Kleynhans (1982:65) soos volg beskryf:

1. Die eenheid van die sigbare kerk.
2. Die skerp onderskeid tussen geestelikes en leke.
3. Dit is in beginsel streng monargaal.
4. Die kerk heers oor die staat.

Die episkopale stelsel is volgens Kleynhans (1985:74) 'n vermenging van verskeie stelsels. Daar is nie meer 'n pous nie, sy plek word deur die koning van Engeland ingeneem. Die biskop word as ampsdraer met besondere kwaliteite erken en hulle staan in sinodes *jure divino* bo die gewone ouderlinge om die kerkregering uit te oefen.

3.2.3.1 Wat is 'n biskop?

Louw en Nida (1998:542) omskryf episkopos as "*one who serves as a leader in a church*". Die ooreenkoms met die profilerings in hoofstuk 2 van wat 'n pastor is, val onmiddellik op en is ook belangrik vir latere gevolgtrekkings in die hoofstuk.

Uit Lutherse oogpunt word die biskop soos volg omskryf in die Augsburgse Belydenis, artikel 28 van 1530 (Episcopal Ministry 1990: 70) :

"Die amp van biskop is volgens God se wette om die evangelie te verkondig, sondes te vergewe, die leer van die kerk te beoordeel, leer wat van die Bybel afwyk te verwerp, en om goddelose mense te dissiplineer of uit die gemeente te sit. Dit sonder enige sekulêre mag, maar net deur God se Woord." (Eie vertaling.)

In verskeie kerke in die wêreld is daar pogings tot hereniging en samesmelting. Voorbeelde daarvan is die Protestantse Kerk in Nederland, wat 'n vereniging is van die Nederlandse Hervormde Kerk, die Gereformeerde Kerke in Nederland en die Evangelies-Lutherse Kerk. Uit die Engelse wêreld is daar gesprekke en pogings tot vereniging tussen die Anglikaanse Kerk, die Metodiste Kerk en die Presbiteriaanse Kerk. In al hierdie gevalle is en word daar, steeds druk bespreking gevoer oor die plek en moontlike rol van 'n biskop in so 'n vereniging. Een baie belangrike dokument wat in hierdie proses die lig gesien het is: *Episcopal Ministry, The report on the archbishops' group on the Episcopate*. In dié verslag van die aartsbiskoppe word die volgende as funksie van die biskop beskryf (Episcopal Ministry 1990: 319):

'n Simbool van die eenheid van die kerk en sy sending in die wêreld.

'n Leraar en verdediger van die geloof.
'n Pastor vir die pastors en leke.
'n Bemagtiger in die prediking van die Woord en in die bediening van die sakramente.
'n Leier in die sendinge en 'n inisieerder van die uitreik na die wêreld wat die gemeenskap van gelowiges omring.
'n Herder wat die kudde van die Here voed en versorg.
'n Heler na wie die wonde van die gemeenskap gebring word.
Die stem van die gewete van die gemeenskap waarbinne die plaaslike kerk gesetel is.
'n Profeet wat die geregtigheid van God verkondig binne die konteks van die evangelie van liefdevolle verlossing.
'n Hoof van die familie in sy totaliteit van ellende en vreugde. Die sentrum van die familie se liefde en lewe.

3.2.2.2 Waarom het sekere kerke biskoppe?

In die kerke van die gereformeerde tradisie is daar nie so 'n figuur soos die biskop nie. Waarom het die kerk weggedoen met so 'n belangrike figuur? Om die vraag te beantwoord moet dit eers omgedraai word: Waarom het die kerk biskoppe gehad?

Heick (1973:93-104) gee 'n oorsig oor die geskiedenis van die biskop. Oorspronklik was die prediking en geestelike leierskap in die gemeente in die hande van mense wat erken is as mense wat op 'n besondere manier werktuie van die Heilige Gees was. Onder hierdie mense was die biskoppe (episkopoi) en die ouderlinge (presbiters). Volgens hom het die twee terme oorspronklik dieselfde beteken. Volgens Handeling 20:17 en 28 is al die ouderlinge in Efese aangestel as biskoppe. Hulle taak was die van toesig ("oversight"). Die biskoppe het al meer take tot hulle werk toegevoeg en geleidelik het 'n deel van die groep biskoppe/ouderlinge die titel *biskop* alleen begin gebruik om hulle self mee te beskryf. Later het Ignatius van Antiogië begin praat van die biskop aan die hoof van die ouderlinge en diakens in elke gemeente. In Jerusalem is Jakobus deur Simeon opgevolg en spoedig was daar 'n episkopale tradisie in Jerusalem wat na Antiogië oorgedra is. Geleidelik het die monargiese episkopaat ontwikkel wat uiteindelik tot die figuur van die pous sou ontwikkel.

Waarom het dit so ontwikkel? Die *nood van die tyd* (my kursivering) het dit genoodsaak. Dit was naamlik nodig om 'n vaste gesagstruktuur teen verspreiding van dwaalleer, met name die gnostisisme, daar te stel. Die eenheid van die geloof moes bewaar word. Die vroeë kerk het volledig op die leer van die apostels staat gemaak en die leer moes bewaar en oorgedra word. Die ketter was die eerste eksegete in die kerk wat aanspraak gemaak het op 'n opdrag om die geskrifte van die apostels te interpreteer. Die kerk het vir die verdediging van die leer van die apostels gekyk na die biskoppe van die moederkerke, waar die apostels self gewerk het. Die argument was dat in die kerke soos Jerusalem, Smirna, Efese en Rome die apostoliese tradisie op 'n besondere manier bewaar is.

Samevattend moet gestel word dat in die vraag hoekom daar biskoppe is, daar drie sake uitkristalliseer naamlik: die *nood van die tyd, die gesag en daarmee saam die toesig wat nodig is in die kerk*. Daar moet dus in die argument *vir of teen die biskop* nie gesoek word na 'n klinkklare Skrifbewys *vir of teen die amp* nie. Du Plessis (1987:126) merk op dat skrywers oor die amp van die biskop gewoonlik een van twee pole verteenwoordig en op die uiterstes beweeg: om óf die biskop en ouderling as absoluut identies te verklaar, soos Heick, óf om hulle as absoluut geskei te probeer verklaar. Hy merk tereg op dat die waarheid iets tussenin is. Die kerk van daardie tyd het met die lig tot hulle beskikking en in die lig van hulle omstandighede die weg van die biskop ingeslaan. Een van die hoofkenmerke van hierdie amp is die gesag wat daar aan die biskop toegeken is. In die "*Archbishops' Group Report*" (Episcopal Ministry. 1990:vii) staan die volgende:

"...a bishop must have many and varied qualities; but above all, the quality to exercise authority as a spiritual leader".

3.2.2.3 Waarom het die kerke van die Reformasie nie biskoppe nie?

Wanneer die Skrifgegewens nagegaan word, word dit duidelik dat die biskop nie die demoniese figuur is, soos wat dit dikwels voorgestel word nie. Waarom het die kerk van die Reformasie dan weggedoen met die biskop?

Die eerste rede waarom daar nie biskoppe in gereformeerde kerke is nie, is geleë in verskillende interpretasies van die Skrif. Kenners van die kerkreg in gereformeerde kerke wys gou daarop dat dit moeilik is om spore van ampsdraers in die Nuwe Testament te vind wat nie net oor een gemeente nie, maar oor 'n hele gebied aangestel was (Van Itterzon 1974: 68). Daar word ook op gewys dat in Hand. 20, die begrippe presbuteroi en episkopoi afwisselend gebruik word.

Die argumente dat in 1 Timoteus 3: 2 3 en Titus 1:7 episkopos in enkelvoud en diakens in meervoud gebruik word, oortuig volgens van Itterzon ook nie. Wat die primaat van Petrus betref, word gou daarop gewys dat Petrus na homself in 1 Pet 5:1 verwys as die "mede-ouderling".

Dit is duidelik dat in gereformeerde kringe daar 'n groot afkeer aan die figuur van die biskop is. Deel daarvan is 'n ander manier waarop die Skrif gebruik word. Du Plessis (1987:231), as dogma-historikus, wys daarop dat die vroeë kerk nie die amp van biskop wou laat ontaard op die wyse wat later so 'n afkeer sou ontketen dat dit selfs 'n belangrike bydrae tot die Reformasie sou lewer nie. Die kerk wou bloot verseker dat die evangelie suiwer oorgedra word. Hy wys op drie kardinale dinge wat verkeerd gegaan het:

a. Daar het 'n misverstand ontstaan, wat veroorsaak het dat die fokus op die persoon wat die geloofswaarhede oordra begin val het en nie meer op die waarheid wat oorgedra moet word nie. Dit is 'n geldige punt van kritiek op die biskopstelsel. Voordat die kerk van die Reformasie egter te maklik kritiek lewer, moet die kerk haarself afvra of syself vry te spreek is van die fout. Heitink (2002:38) wys daarop

dat dit juis een van die swakhede van ons kerkregeringstelsel is, dat die pastor al meer vryheid gekry het en ontwikkel het tot 'n sentrale figuur in die kerk, 'n pastorskerk.

b. Die een broer het hom oor die ander verhef en op die wyse is begin om heerskappy uit te oefen oor God se erfdeel.

c. Die kerk in Rome word mettertyd belangriker as die ander gemeentes en die gemeentes moes mettertyd om Rome verenig.

Die keuse van die Reformasie om weg te doen met die amp van biskop, is gedoen om baie goeie en begryplike redes wat ook histories bepaald was. Daarom kan die kerk van die Reformasie vandag weer na elemente van die biskopstelsel kyk of dit, aangepas, nie kan bydra tot 'n beter versorging van ampsdraers nie. Een saak wat in die verslag van die aartsbiskoppe gereeld na vore kom is die *ministry of oversight*. Dit het ook al in Protestantse kringe in Nederland inslag gevind in sogenaamde supervisie modelle.

3.2.2.4 Wat het die gereformeerde kerke verloor deur nie meer van die biskop gebruik te maak nie?

i) Die verlies van 'n persoonlike element in die bediening van episkope.

Die kerk van die Reformasie het in die wegdoen met die biskop en die behoud van sekere elemente daarvan, die belangrikste deel nie behou nie en dit is die persoonlike aard van die werk van die biskop. In die biskop, ten spyte van sy tekortkominge, het die kerk tog 'n gesig gehad. Nou is dit 'n kommissie, wat dikwels op onpersoonlike wyse sy werk doen, wat soms na die pastor omsien. In gevalle waar kommissies suksesvol in hulle werk is, is daar dikwels een persoon wat as 't ware die kommissie is. Daar is reeds daarop gewys dat die persoon van die pastor al hoe belangriker word en dit gaan in die toekoms meer so word. Die vraag ontstaan nou of die kerk in sy versorging van pastors nie ook van hierdie tendens moet kennis neem en ook sy versorgingstaak dienooreenkomstig moet aanpak nie. Waar persoon en persoonlike kontak al hoe belangriker word, kry die begrippe kerkraad, ring en kommissie 'n al negatiewer konnotasie. Die kerk sal moet toesien dat in sy versorging van pastors dit 'n baie persoonlike gesig moet kry, veral aangesien die gebrekkige versorging van ampsdraers reeds as een van die swakhede van ons kerkregeringstelsel uitgewys is.

ii) 'n Verlies aan gesag

'n Tweede verlies wat die kerk as gevolg van die verdwyning van die biskop gely het, is gebrek aan gesag. Die Hervormers het heeltemal tereg beswaar gemaak teen die mag van die biskop. Ongelukkig het die kerk in die poging om van die mag wat in enkele persone gesetel was ontslae te raak, twee sake met mekaar verwar: mag en gesag. Groep twee se verslag in *Two Consultations* maak die volgende opmerkings oor gesag en mag.

Daar is krag (dunamis en exousia) wat positief en konstruktief is.

Dit is 'n bepaalde vorm van mag, wat goeie nuus aan armes bring (Luk 4:18).

Dit is kwesbaar en gebruik nie die swaard nie (Matt 26:52).

Dit is die mag om jou lewe af te lê (Joh 10:18) en kan die wêreldorde omkeer.

Dit is die mag van God en volg die pad van die kruis, en lewe onder die teken van die kruis. Die kerk het van die begin af gesukkel om hierdie mag op die regte manier te gebruik en word voortdurend uitgedaag om dit te doen.

Die gebruik van verskillende vorms van mag en gesag is onafwendbaar in die daaglikse lewe van die kerk. Dit kan dwang insluit, maar daar moet altyd natuurlike geregtigheid en die reg tot appèl wees.

Elke gelowige het verskillende vorms van mag om die kerk mee op te bou of af te breek. Elke gelowige het gelyke status voor God, maar daar is 'n ongelykheid in toegang tot die vermoë om die lewe van die kerk te beïnvloed. Verkiesing tot kerkraad of moderatuur, of beroeping as pastor gee aan sekere gelowiges meer geleentheid as aan ander om gesag (en ook mag) uit te oefen. Hierdie ongelykheid moet erken word.

Die wat groter geleentheid het, moet verbind wees tot 'n openlike proses van lering waardeur die hele kerk opgebou word.

Waar mense mag of gesag besit is verantwoording noodsaaklik. Hierdie verantwoording is eerstens aan God, maar ook aan medegelowiges.

Daar is geen stelsel van kerkregering wat die kerk heeltemal kan vrywaar van foute nie. Selfs in die gereformeerde tradisie met sy groot vergaderings soos 'n Algemene Sinode kleef daar 'n voorlopigheid en tentatiewiteit aan besluite wat deur bekwame mense geneem word.

Kerke in die gereformeerde tradisie kan nie genoeg beklemtoon dat een persoon of vergadering nie 'n ander se meerdere is nie en dus nie gesag oor daardie persoon of vergadering het nie. Die oorspronklike ideaal van die Reformasie was sekerlik dat die gesag in die kerk sou verskuif van 'n persoon (biskop) na waar dit hoort, by Christus. Ongelukkig het dit nie gebeur nie. Daar het 'n skuif plaasgevind, maar net 'n halwe skuif. Daarom noem Heick (1973:318) die Reformasie 'n konserwatiewe reformasie. Die skuif in die kerk is net halfpad voltooi; van 'n persoon na 'n vergadering of kommissie en het aan menslike elemente 'n amper goddelike status besorg.

Enige waarnemer sal sien hoe min pastors in die NG Kerk hulle aan gesag steur. Hierdie miskennis van gesag strek oor die hele spektrum van die kerklike lewe. Van die bywoning van kerklike vergaderings tot by liturgiese voorskrifte. In die proses is daar net een persoon wat gesag kry en dit is die pastor self. Die kerk sal die aanvaarding van gesag tot sy reg moet laat kom en dit sal al by die teologiese opleiding moet begin.

Die kerke van die Reformasie het, deur met die biskop weg te doen, 'n hele aantal probleme wat daar destyds in die kerk bestaan het, uit die weg geruim. Tog het daardeur ook sekere belangrike sake in die geslag gebly soos hierbo aangetoon en dit is sake wat die pastor negatief beïnvloed. Dit is dus belangrik om nie net te vra

na die persoon of amp van die biskop nie maar ook na die diens wat verrig moet word.

3.2.3 Vertoon die NG Kerk nie tog ook elemente wat ooreenstem met die episkopaalse stelsel nie?

Dit blyk dat die kerk van die Reformasie baie skrikkerig is vir die figuur van die biskop. Tog moet mens vra of die kerk van die Reformasie nie tog nog baie kenmerke van die biskop oorgeneem het nie. Die vraag is al deur Heitink (2002: 14) gevra. Hoe is dit moontlik dat binne die Protestantse vroomheidstipe die priester vervang is met die pastor wat nie 'n minder sentrale figuur is nie en selfs met die aanspreekvorm *dominee* (heer) aangespreek word. Heitink meen dat selfs die Reformasie nie buite die amp om kon ontwikkel nie en dat die pastor spoedig ontwikkel het tot 'n bevoorregte posisie. Die funksies van die biskop is hierbo beskryf en dit is goed om die beskrywing langs die beskrywing van kerkvisitasie in die gereformeerde tradisie te plaas. Wanneer mens Kleynhans (1985:54) en Dordt se omskrywing van visitasie hiernaas plaas, blyk daar duidelike ooreenkomste te wees:

Die amp: Die getroue en gereelde uitvoering van die amp deur die leraar, ouderling en diaken.

Die leer: Die suiwerheid van die belydenis van die kerk.

Die orde: Die onderhouding van die kerkorde. Tug en dissipline is hierby ingesluit.

Die stigting van die gemeente, die jeug.

Kronenburg (2003:62-66) skryf dat ook die gereformeerde kerkreg aan die pastor bepaalde episkopaalse verantwoordelikhede gee in die vorm van boplaaslike verbondenheid aan die plaaslike gemeente. Hy wys op drie aspekte:

- a. Die bediening van Woord en Sakramente word voorbehou vir geordende pastors.
- b. Ampsbevestiging is geheel en al die taak van die pastor.
- c. Die pastor vervul 'n sleutelrol by visitasie. Al het die ouderling 'n rol daarby te speel, bly die pastor, deur die ring daartoe aangewys, verantwoordelik. Skrywer het in 25 jaar slegs van pastors visitasie ontvang en slegs by een geleentheid 'n ouderling saamgeneem op visitasie. Ook dit is 'n oorbyfsel van die episkopaalse invloed in die NG Kerk.

By die lees van die pligte van die biskop in publikasies (Episcopal Ministry 1990 :319 en Kronenburg, 2003: 500) word daar telkens klem op gelê dat die biskop se taak pastoraal van aard is, maar dit word feitlik nooit uitgespel wat die inhoud van daardie pastoraat is nie. Mens kry die indruk dat dit as 'n soort aanhangsel bygevoeg word. Tog moet ook erken word dat die omskrywing van kerkvisitasie nog minder pastoraal voorkom, die gedagte word selfs nie eens geopper nie.

Wanneer die geskiedenis van die Reformasie nagegaan word, blyk dit dat die kerk dikwels op 'n episkopaalse wyse opgetree het, al was dit nie die bedoeling nie. Plomp (1967:16) skryf dat Calvyn self twee dosyn klein plattelandse gemeentes uit Geneve bestuur het sonder om selfs te poog om kerkrade aan te stel. Calvyn het

aan koning Sigismund Augustus van Pole (Plomp 1967:16, voetnoot 57) geskryf oor die moontlikheid van provinsiale en stadsbiskoppe, wat as besondere taak die orde van die kerk sou dra. Calvyn was self, sonder enige titel, 'n biskop. Hy was die voorsitter van die pastorsvergadering, tweede voorsitter van die konsistorie (die voorsitter was die burgemeester-ouderling), die woordvoerder van die pastors en die kerkraad in die stadsraad (Plomp 1967: 16).

In kerke wat onder Calvyn se invloed ontwikkel het, heers daar van die begin af 'n sterk antihiërargiese gees. Van Ruler (1965:117) meld dat die episkope berus by vergaderings. Tog vind mens so vroeg as 1560 in die kerkorde van Skotland die aanstelling van superintendente wat duidelik biskoplike figure was. In Nederland is daar in 1581 gevra om superintendente aan te stel. Dit is eers geweier, maar in 1586 toegestaan. Dit het spoedig geblyk dat visitatore en superintendente nie ver van mekaar is nie. Na 1585 het die visitatore al meer selfstandige betekenis gekry. In artikel 44 van die kerkorde van Dordt is bepaal dat elke gemeente jaarliks besoek moet word en dat die ring die visitatore na goeddunke kan kontinueer.

Alhoewel die kerk van die Reformasie nooit weer volledig die biskop kan omhels nie, sal dit die kerk pas om eerlik genoeg te wees om te erken dat baie van die kenmerke van dit waarteen die oorspronklike hervormers in opstand gekom het, steeds in die kerk voortleef. Die manier waarop dit voortleef is dikwels nie 'n verbetering op die oorspronklike nie.

Die vraag is hoe die opkoms van visitatore en superintendente verklaar kan word? Plomp (1967:21) se antwoord is dat dit kom **uit die nood van die tyd**. In Skotland was daar pastors vir die hele land. Daarvan word sewe in die hoofsentra aangestel en die ander vyf as superintendente. Dit is die term "die nood van die tyd" wat hier baie belangrik is. Daar is reeds gewys op die krisis waarin die pastorskorp verkeer. Sou die nood van die tyd nie weer 'n figuur soortgelyk aan die biskop nodig maak in die kerk nie, veral vir die versorging van pastors?

Dit wil voorkom asof die biskop nog sterk leef in die kerk van die Reformasie, maar dat sy gesag verskuif is na 'n kommissie en 'n vergadering. Dit bly 'n vraag of die reformasie met die manier waarop die kerkbestuur toegelaat is om te ontwikkel, nie in wese ontrou is aan sy eie beginsels nie. Heick (1973:318) noem die reformasie 'n konserwatiewe reformasie. Die skuif in die kerk is net halfpad voltooi, van 'n persoon na 'n vergadering of kommissie en daardeur het menslike elemente amper goddelike status gekry. Die kerk het in die opsig een van twee keuses:

- a. Om die konserwatiewe reformasie, radikaal deur te voer.
- b. Om wat in die kerk bestaan, te erken en volgens die eise van die tyd daaraan 'n nuwe, eg reformatoriese inhoud te gee.

Die keuse val op laasgenoemde en daarom word die volgende vraag gevra binne die skopus van hierdie studie: Wat is die onderskeid tussen die biskop(episkopus) en die diens van toesig(episkope).

3.3 Die onderskeid tussen episkopus en episkope.

Wanneer gepoog word om die verantwoordelikheid aan te dui vir die versorging van pastors moet daar van 'n belangrike saak rekenskap gegee word, naamlik opsig, toesig of supervisie. Om dit te kan doen moet eers gelet word op die onderskeid tussen twee begrippe episkopus en episkopé.

Episkopé.

Dit kan omskryf word as "*the coming of divine power, either for benefit or judgement*" (Louw en Nida 1998:453). Dit gaan oor die diens van toesig oor ander en is 'n "*religious role involving both service and leadership*" (Louw en Nida 1998:541). Dit is 'n besoek of visitasie (Abbot en Smith 1968:174) en selfs 'n straf (Liddel en Scott 1971:260).

Episkopus.

Dit word omskryf as "*one who serves as a leader in a church*" (Louw en Nida 1998:542). In die verduideliking word voorgestel dat in die vertaling van beide begrippe gepoog moet word om die konsepte van beide *diens* en *leierskap* te kombineer. Dit is die verantwoordelikheid om aandag te gee aan die behoeftes van mense sowel as om rigting te gee aan mense se aktiwiteite. 'n Opsigter, biskop, wag (Abbot en Smith 1968:174). 'n Superintendent, opsigter, toesighouer, later 'n tegniese term vir 'n godsdienstige amp (Liddel en Scott 1971:260).

Uit hierdie omskrywings word die volgende gestel:

Episkopus is die persoon wat die amp beklee en die supervisie uitvoer.

Episkopé is die diens van toesig oor ander.

Die onderskeid kan ook gemaak word tussen die amp en die inhoud van die diens. Hierdie studie is meer gefokus op die inhoud van die diens.

Die argument in die reformatoriese denke is dat daar weggedoen kon word met die amp, maar, heeltemal korrek dat die diens behoue moes bly.

3.3.1 Episkope altyd in die gestalte van 'n episkopos?

Aangesien daar 'n saak is van toesig oor ander en 'n persoon wat toesig hou oor ander, moet die vraag beantwoord word of hierdie toesig altyd in die gestalte van die episkopos moet plaasvind.

Uit Katolieke hoek wys Brown (1980:322) daarop dat Katolieke die begrip episkopus goed ken, maar dat hulle die aandag wat in vandag se tyd aan episkopé gegee word, verwarrend vind. Hy wys tereg daarop dat die belangstelling en die diskussie ontstaan uit die begeerte van gelowiges om te verbaliseer dat meeste kerke "*fixed lines of authority and supervision*" het. Hy gaan egter voort deur op die volgende te wys: "*... but only some churches have bishops. Thus, when an episcopally structured church considers union with a nonepiscopally structured church, another*

question should precede the obvious question about the attitude of this other church toward having supervision in the hands of one called an episkopos. The first question involves detecting in the existing structure of the other church elements of episkope, i.e. supervision in matters pastoral, doctrinal, and sacramental. It is necessary to realize that there can be episkope without an episkopos, and that even in episcopally structured churches not all episkope is in the hands of the episkopoi” (my onderstreping). Uit ’n Katolieke oogpunt word dit dus toegegee dat die diens nie altyd in die hande van ’n biskop hoef te wees nie.

Gevolgtrekking.

Die diens van episkope staan Skriftuurlik vas, maar die gestalte daarvan hang van plek, tyd en omstandighede af. In kerke met ’n episkopaalse karakter berus die episkope by die biskop en het ’n persoonlike karakter.

Die vraag is dus: Hoe word die bediening van episkope in kerke uit ander tradisies uitgeoefen?

3.3.2 ’n Protestantse siening van episkope.

Navrae is by verskeie kerke gedoen oor die saak, maar hulle is traag om te reageer; of die antwoord is baie vaag. Die beste omskrywings word gevind in “Episcopal Ministry”. Wanneer die werk gelees word, kom mens agter dat dit meer gaan oor die persoon van die biskop as die diens van episkope.

3.3.2.1 Metodiste Kerk.

In antwoord op ’n navraag het Cragg (2003) van die Metodiste kerk, baie verhelderende opmerkings gemaak. Dit word met toestemming aangehaal:

“I am at present the General Secretary of the Church Unity Commission, a body which works to promote closer relationships and visible unity between the Anglican, Methodist, Presbyterian and Congregational Churches. As a result of our work the member churches have moved from a position where Anglicans and others could not take communion together to a position where ministers of any of our churches, while remaining ministers of their own denominations, may exercise a full ministry in any of our churches. We are now engaged on a search for consensus on the Ministry of Oversight which includes but is very much wider than the pastoral care of the clergy. We recognise that oversight is exercised in various ways: communally by church councils and Synods; collegially by people with the same responsibilities (eg bishops) meeting together and personally by a minister over a congregation or a bishop over a diocese. The differences between our churches focus on the issue of personal oversight at the level above the congregation (i.e. region or national). In the Anglican Church, and to a lesser extent in the Methodist Church, the bishop exercises a personal ministry of oversight which includes care of the pastors. In Presbyterianism, as in your Church, personal oversight is regarded with great suspicion and the focus of oversight (and care of the pastors) is with the corporate body of Presbytery. As you can imagine, we are treading in a minefield: the issue of bishops was one of the major factors why many union negotiations stumbled in the 20th Century.

You ask specifically about the care of pastors in my own church. Like Peter Witbooi, I am a Methodist. I think I can say that the care is not always very effective. At the local level the Circuit Steward, the chief lay official in the circuit, should care for the material needs of the minister – stpend (tikfout in e-pos, TC), housing etc. The Circuit Superintendent is immediately responsible for the ministers under his care but is seldom trained for that task. Moreover, many of our circuits are small with one or two ministers. The bishop of the district should be the true pastor pastorem (like the Anglican bishop) but (also like Anglican bishops) he is greatly overloaded with administrative work and has a large number of ministers to care for. None the less, some bishops fulfil this function very well. An informal ministry of care is exercised between colleagues and sometimes a Methodist minister forms a close pastoral relationship with a minister in another church. I think the problems we face are not unique to Methodism.”

Die belangrike uit die skrywe is die volgende:

Die wyse van episkope is dieselfde as wat na vore kom uit die verslag van die konferensie onder die titel: *Baptism, Eucharist and Ministry* (1982). Uit die verslag kom verskeie insigte na vore wat hier van belang is. Van die kritiek op die konferensie was dat die konferensie nie genoegsaam beklemtoon het nie dat die funksie van episkope op alle vlakke van die kerk se lewe toegepas moet word. Hierdie funksie word volgens omstandighede op verskillende wyses toegepas, op 'n gemeenskaplike, kollegiale of persoonlike wyse.

Daaronder word die volgende verstaan:

Gemeenskaplik: Alle gedooptes het gawes van die Heilige Gees ontvang en dit sluit in verskillende bedienings in die lewe van die kerk. Hierdie bedienings moet die belange van die hele kerk onder die leiding van die Heilige Gees reflekteer. In Handeling 15 kom gelowiges wat deur die kerk verkies is op grond van hulle statuur en leierskap, bymekaar met die goedkeuring van die hele kerk.

Kollegiaal: Die biskop is 'n spesifieke bediening in die diens van die kerk. Diegene wat gekies is om toesig te hou, moet kollegiaal optree en steeds onthou dat Christus aan die groep apostels as geheel die opdrag gegee het om die evangelie te verkondig.

Persoonlik: Die teenwoordigheid van Christus onder sy gemeente wys op 'n persoon wat georden is om teken van die Here se toesig te wees. Dit is 'n persoonlike en individuele bediening. 'n Persoon kan egter nie los van sy verbinding met sy gemeenskap (gemeente) gesien word nie.

Die Metodiste Kerk is steeds besig om die versorging van pastors te vestig en daarom die versugting dat dit nie altyd effektief is nie. Die persoon wat verantwoordelik is om na die pastors te kyk is nie altyd opgelei vir die taak nie. Die biskop behoort dit te doen, maar hy is oorlaai met administratiewe werk en het te veel pastors om na om te sien. Sommige doen dit beter as ander. Dit wys op die noodsaaklikheid om ook vir die rol van pastor pastorum keuring te doen.

Daar bestaan 'n informele bediening van onderlinge sorg. Dit is wat ook in die NG Kerk moet gebeur. Daar sal egter een of ander struktuur aan hierdie bediening gegee moet word, want wat normaalweg in so 'n informele stelsel gebeur, is dat die persoon wat dit die nodigste het, oorgeslaan word. Die bediening sal dus inklusief moet wees. Daar sal egter gewaak moet word dat reglementering van die bediening dit nie dood sal maak nie.

Die probleme rondom die pastor is nie uniek aan die Metodiste of NG Kerke nie, maar universeel. Kerke kan bymekaar leer.

3.3.2.2 Skotse Baptiste.

'n Ander kerk uit die Protestantse Tradisie wat op die navraag gereageer het is die Skotse Baptiste in die persoon van D. J. Hutcheon, Superintendent Baptist Union of Scotland (2003). Hy skryf soos volg:

1. *The responsibility for Pastoral Care of Ministers is primarily a Denominational one, but we would expect the local church also to have that as one of its concerns.*
2. *The local church is "the employer" although in law the minister is not an employee, but an "Office Bearer". Ministers are "Accredited" by the Denomination however, and so discipline belongs there.*
3. *We have a "Congregational" system of Church Government, but the person who cares for ministry is welcome in most of our churches and has free access to the minister for such care.*
4. *We care in the following ways. Providing a good, loving and serving example so setting standards for churches.
Personal visits to the minister's home. Provision of Retreats for ministers.
Financial provision in times of special need. Ongoing advice, help and support.
Personal Development help and advice. Annual Minister's Conference.
Advocacy in difficult church relationship. Mediation where required.*
5. *We have had a Pastoral Care person (under various names) for several decades now. There is now one full time person whose time is given to this. He is based in the central office with a Personal Assistant.
Both ministers and churches use their services frequently.
I hope this is of help to you."*

Die Skotse Baptiste plaas die verantwoordelikheid vir die pastorale versorging van pastors primêr in die hande van die kerkverband, alhoewel die plaaslike gemeente ook 'n verantwoordelikheid dra. Ongelukkig word die verantwoordelikheid van die plaaslike gemeente nie uitgespel nie en die vermoede is dat die pastor daardeur steeds in die lug hang. Die studie maak die gevolgtrekking dat die primêre verantwoordelikheid by die kerkverband lê, met verantwoordelikhede vir die plaaslike gemeente. Die Skotse situasie, tesame met die eie situasie, wys op die belangrikheid om verantwoordelikheid duidelik toe te ken en uit te spel. Die Skotse Baptiste kom uit 'n Kongregasionalistiese kerkregeringstelsel, wat baie independentisties is (Kleynhans 1982:74-75). Tog het die pastor pastorum vrye toegang en is welkom in gemeentes. Waar mens in gesprekke met pastors 'n

gereserveerdheid opmerk ten opsigte van amptelike sinodale betrokkenheid by hulle as mense, wys die geval van die Skotse Baptiste dat dit tog moontlik is vir die kerkverband om betrokke te wees by die pastorale versorging van pastors en welkom te wees. Ten spyte van gebreke in die kerkregeringstelsel van die NG Kerk, behoort dit nie in die pad te staan van sinodale betrokkenheid nie. Trouens, dit behoort dit te bevorder.

Die wyse van sorg van die Skotse Baptiste omvat die behoeftes van pastors redelik omvattend. Daar word gekyk na sake soos persoonlike besoeke, tot persoonlike ontwikkeling en mediasie asook finansiële bystand.

Die kerk het gekies vir 'n persoonlike vorm van episkope en getuig dat dit werk. Die NG Kerk kan baie leer by die Skotse Baptiste, indien dit wat hulle doen, aangepas word by die situasie in die NG Kerk en Suid-Afrika.

3.3.2.3 “Theses on Episkope and Episcopacy”.

'n Belangrike dokument om die gereformeerde siening van episkope te verstaan, is die “Theses on Episkope and Episcopacy” (Kronenburg 2003:508). Die dokument is in 1970 aan die Wêreldbond van Gereformeerde Kerke voorgelê. Dit is bedoel as 'n dokument vir Presbiteriane wat in die herenigingsproses is met episkopale kerke. Die belang van die dokument is dat dit een van die min dokumente is wat werklik oor die saak van episkope gaan en nie oor die biskop self nie. Die diens en die persoon wat die diens uitvoer, is so na aan mekaar dat min skrywers daarin slaag om veral oor die episkope te skryf sonder om te eindig met 'n diskussie oor die biskop self. Hierdie dokument plaas die biskop in 'n breër perspektief (Kronenburg 2003:174).

i) Kommentaar

Uit die negentien stellings wat in bogenoemde dokument vervat is, is daar baie wat belangrik is en waarmee daar groot instemming is. Sommige is van meer belang vir hierdie studie as ander. Die dokument het ook baie kommentaar uitgelok. Daaronder tel die volgende:

1. Die eerste stelling is dat Jesus Christus, as die Goeie Herder self, die Een is wat die episkope oor sy kudde uitoefen. Dit kan tog nie anders wees nie. Die stelling dat Hy van menslike instrumente gebruik maak is eweneens waar, maar die menslike instrumente kan nie anders as om in navolging van en as diensknegte van Jesus Christus op te tree nie. Die funksie van episkope is sekondêr tot ander funksies van die kerk “since it discharges the function not of nourishing (nourrissante) but of ordering (ordonnatrice) the church.” (Webblad van die World Alliance of Reformed Churches). Hierdie opmerking is belangrik omdat dit mens help om te onthou dat daar in episkopé altyd ook 'n element van dissipline is. Is episkopé met dissipline en direkte leiding met pastoraat te versoen? Die vraag oor die *hoe* daarvan word in die hoofstuk oor pastoraat aangespreek. Hier is dit genoegsaam om

saam met Calvyn (in Sizoo sj: deel iii:257) te kan stem dat dissipline die senings van die evangelie is waarsonder die liggaam nie aanmekaar gehou kan word nie.

Stelling 4. In die stelling word die term *burokrasie* gebruik. *Burokrasie* blyk 'n groter gevaar te wees in beide stelsels as wat erken word. Die vraag wat rondom die stelling gevra word is of dit die episkopé negatief beïnvloed. Dit blyk wel die geval te wees. Daarom word daar herhaaldelik gepleit vir duidelike struktuurgewing wat nie reglementering is nie. Die winspunt van die sinodale vorm van episkope is dat die verantwoordelikheid daarvoor deur die kerk versprei word. Dit is bepaald die geval, maar 'n teenvraag ontstaan onmiddellik. As almal veronderstel is om dit te doen, veroorsaak dit nie dat niemand dit doen nie? Dit blyk dikwels die geval te wees. Die winspunt van die episkopaalse stelsel is die persoonlike karakter daarvan. Dit sluit natuurlik die gevaar van outokrasie en burokrasie nie uit nie. Is dit nie moontlik om die beste van beide stelsels in een te korporeer nie? Dit kan moontlik wees as daar in die struktuurgewing van die saak duidelike grense aan die mag van die enkeling gestel word om outokrasie en burokrasie te voorkom.

Vrae is gevra oor stelling 5 wat lui dat die verkondiging van die evangelie die wese van die episkopé is. Dit blyk korrek te wees dat die verkondiging van die evangelie, reg verkondig en pastoraal toegepas, met die pastoraat verbind word. Die verduideliking op die webblad van die WARC is dat verkondiging in 'n inklusiewe sin verstaan moet word. Die verkondiging moet ook gestalte kry in diakonia. Dit is 'n siening wat in ooreenstemming is met hierdie studie se inklusiewe en omvattende benadering.

Stelling 7 en, meer spesifiek, die bewering dat kollegiale episkope "fundamentally adequate" is: Hierdie studie is juis gebore uit die waarneming dat dit nie voldoende is nie. Die webblad gee die verduideliking dat dit nie moet verstaan word as heeltemal voldoende, onverbeterbaar of onveranderbaar nie. Dit is juis omdat dit 'n goeie stelsel is dat dit oop is vir bespreking en verandering. Dit is waartoe hierdie studie dan ook hoop om 'n bydrae te lewer: die verbetering van 'n stelsel deur gebruik te maak van bruikbare elemente uit ander stelsels wat ook daarop aanspraak maak om voldoende te wees, sodat die nood van pastors die nodige aandag kan verkry.

Stelling 13. Die sinsnede "primarily entrusted" het heelwat kommentaar uitgelok. Die gedagterigting is dat gereformeerdes vandag erkenning kan gee aan die spesiale posisie van Petrus in die eerste eeu en dat Katolieke erkenning kan gee aan die waarde van episkope wat nie slegs deur 'n biskop uitgevoer word nie.

ii) Gevolgtrekkings.

Daar is onder Protestante 'n breë konsensus dat hierdie episkope uitgevoer kan word op 'n sinodaal-kollegiale wyse, of, op 'n episkopaal-persoonlik-monargiese wyse. Dit is dus nie nodig om dit in die gestalte van die biskop alleen toe te pas nie. Hierdie studie wil die klem laat val op die persoonlike wyse, met elemente van die episkopaalse daarby, maar nie die monargiese nie.

Die WARC-webblad sluit die bespreking met die volgende opmerking af waarmee volmondig saamgestem word. **The questions may be asked: can episkope in collegial form do as well ? And is it not desirable that at least conciliar episkope should be integrated with episcopacy as generally known ?**

3.3.3 Indien nie episkopaals nie, dan wel deur 'n individu?

Dit is nie noodsaaklik om die diens van episkopé aan 'n spesifieke persoon, die biskop, toe te ken nie. Die tweede belangrike vraag wat nou beantwoord moet word is: Kan dit in die gereformeerde raamwerk wel aan 'n bepaalde individu, wat publiek aangekondig en geïdentifiseer word, toegeken word? Of moet dit aan 'n groep (kommissie) wat kan verander, toegewys word?

Dit is nie nodig om die hele uiteensetting van die vorige punt te herhaal nie. As aanvaar word dat episkopé verskillende gestaltes, na gelang van plek tyd en nood, aanneem en dat dit nie noodwendig in die persoon van die biskop gesetel is nie, kan daaruit afgelei word dat daar geen beswaar is om dit wel aan 'n persoon toe te ken nie. Alhoewel die gereformeerde verstaan van episkopé kollegiaal is, kan dit aan individue opgedra word om dit uit te voer.

Indien dit aan individue toegewys word, sal hierdie individue die nodige gesag moet hê om die diens te kan uitvoer. Die gebrek *aan* en *vir* gesag as een van die swakhede van die NG Kerk se stelsel van kerkregering, is uitgewys en moet reggestel word. Daar sal 'n paradigmaskuif moet plaasvind by pastors van die NG Kerk om 'n gesagsfiguur te aanvaar en die kerkverband sal hierin 'n bepalende rol moet speel. Die beste wyse sou wees om die pastors aan 'n pastor pastorumbediening bloot te stel. Weeber (2005:20) het bevind dat die *pastor pastorumbediening* bekend is aan die respondente, maar dat sekere voorbehoude teenoor hierdie bediening bestaan. Dit wil voorkom dat daar 'n redelike groot mate van agterdog by pastors bestaan in verband met die *pastor pastorum*. Wanneer die bediening egter ervaar word, is dit in die meeste gevalle 'n positiewe ondervinding. Dit blyk 'n geval van onbekend, onbeminde te wees. Dit wil voorkom asof die traagheid in gereformeerde kringe om individue uit te sonder en aan te stel, wel een ding tot gevolg het en dit is dat die werk (episkope), wat ons glo deur almal gedoen moet word, deur niemand gedoen word nie.

Die diens kan nie hoofsaaklik administratief wees nie (stelling19), vgl. Cragg se opmerkings(sien 3.3.2.1). Daar sal gewaak moet word teen die skep van 'n nuwe burokratiese struktuur in die kerk. Dit sal die reeds onpersoonlike karakter van die presbiteriaal-sinodale stelsel net verder aksentueer. Aan die ander kant sal gewaak moet word teen so 'n beklemtoning van die persoonlike aard van die diens dat dit in 'n outokrasie verval wat dikwels in die episkopaalse stelsel gebeur het.

Mead (1991: 55) omskryf episkopé as die somtotaal van hoe elke kerkverband al die hulp wat die kerk aan die kerk op die grond beskikbaar kan stel, beskikbaar

maak. Mead se omskrywing is in ooreenstemming met die omvattende benadering tot pastoraat wat in hierdie studie gevolg word.

Die manier waarop daar aan 'n kerkverband inhoud gegee word, was dikwels 'n bron van konflik in verskeie kerke. Vir Mead (1991: 54) gaan dit nie oor wat die persone wat die diens lewer genoem word nie. Dit maak nie saak of mens praat van biskop, ouderling, kommissie of superintendent nie, dit gaan oor wat hierdie persoon of groep persone doen.

In die kerk is die diens tradisioneel verrig deur begaafde, professionele mense wat programme en prosesse bestuur het wat groter is as die vlak van die plaaslike gemeente. Mead het in 1991 voorsien dat die volgende in die daaropvolgende dekade sou gebeur: Elke gemeente sal meer stres beleef, daar gaan 'n magsverskuiwing plaasvind, finansiële bronne gaan geraak word en ook die diens van "episkope" gaan in gedrang kom. Sestien jaar later beleef die kerk in Suid-Afrika dit eksistensiel. Dit beteken vir alle kerke dat die behoefte aan hulp die kapasiteit om hulp te verleen, ver oorskry.

Vir die pastor beteken dit dat hy toegerus moet word vir nuwe vorme van die bediening waarvan baie nie gedink het dat dit ooit deel van hulle roeping sal wees nie. Mead maak die belangrike opmerking dat net die taak om by te bly by die pastorale versorging van pastors wat met stres oorlaai is, oorweldigend is. Na hierdie bykans onmoontlike taak wag dan eers die belangriker werk om pastors vir die bediening te behou en aan hulle 'n standvastige en betroubare institusionele raamwerk te bied (Mead 1991 :55).

Hierdie opmerking van Mead bied aan die hele kwessie van pastorsbediening in die kerk 'n tweeledige missie en raamwerk:

Ondersteun die pastor daar waar hy is.

Skep vir die pastor ruimte om sy werk te doen.

Alle denominasies het volgens hom 'n dringende behoefte aan beter funksionerende sisteme wat gemeentes en pastors sal versterk en bemagtig vir hulle dienswerk. Die ou sisteem van episkopé (volgens hom) "*approaches collapse*" (Mead 1991:55). Hierdie standpunt kan onderskryf word.

Die term biskop is 'n gelade term en 'n ander benaming moet verkieslik gebruik word. Die voorstel is dat die persoon genoem word wat hy doen en dit is pastor pastorum, 'n pastor vir die pastors.

Die erkenning deur die kerk van die nood van pastors en die behoefte aan episkope, gevolg deur die aanstelling van pastors pastorum, kan die eerste tree wees wat die kerk gee om vir een van haar belangrikste bates, die pastor, die nodige steunstelsels te skep om sy of haar werk te doen.

Gevolgtrekking.

Dit is noodsaaklik om die stelsel van korporatiewe episkopé in die NG Kerk aan te vul met 'n stelsel van persoonlike episkopé.

3.4 Is daar plek vir 'n biskoplike figuur in kerke van die gereformeerde tradisie ?

Die gevolgtrekking waartoe in die vorige punt gekom is, lei tot die volgende vraag in die bespreking. Is dit moontlik om die persoonlike episkopé te gaan soek in 'n stelsel wat juis gelei het tot die totstandkoming van die presbiteriaal-sinodale kerkregeringstelsel? Om die vraag te kan beantwoord moet rekenskap gegee word van die aantal ampte in die kerk en die vraag of die pastorale versorging van pastors ampsdiens moet wees.

3.4.1 Die aantal ampte in die kerk.

Calvyn het sekerlik die grootste invloed uitgeoefen op die gereformeerde ampsbeskouing. Sy beskouing van die amp kan hoofsaaklik op drie plekke gevind word: die Institusie, Kommentare en die Geneefse kerkorde. Hier word gekonsentreer op wat hy in die Institusie in boek 4 geskryf het.

Calvyn (in Sizoo sj: deel 3:58) onderskei vyf ampte soos dit in Efesiërs 4 voorkom, naamlik apostels, profete, evangeliste, herders en leraars. Die eerste drie noem hy buitengewone ampte wat die Here in die begin van die kerk se geskiedenis gebruik het om die kerk te vestig. Hy onderskei die ampte soos volg van mekaar:

Apostels: Hulle taak was om die evangelie te verkondig en is gestuur om die afvallige wêreld onder die heerskappy van God terug te kry.

Profete: Hulle was besondere uitleggers van God se wil. Hulle word uitnemender geag as gevolg van hulle gawe van openbaring.

Evangeliste: In waardigheid ná die apostels. Tog in amp, naaste aan die apostels en neem selfs hulle diens waar.

Die eerste vraag wat by die leser opkom, is of mens hier met 'n tipiese voorbeeld van "streepteologie" te doen het waar sekere verskynsels en dan ook ampte, slegs aan die begin van die kerk se geskiedenis voorgekom het. Tog is Calvyn haastig om op dieselfde bladsy nog by te voeg dat God hierdie ampte weer kan opwek as die omstandighede dit noodsaak om die afval van die kerk te stuit. Trouens, hy maak die bewering dat dit in sy tyd gebeur het. Hy volstaan egter met sy standpunt dat dit buitengewone ampte is wat nie 'n plek in 'n behoorlik ingerigte kerk het nie.

Wanneer die vraag van verandering van of byvoeging tot die amp ter sprake kom, sal die volgende vrae beantwoord moet word:

Is die nood van die tyd sodanig dat dit geregverdig is?

Is die afval sodanig dat dit nodig geword het?

Is die kerk só swak ingerig dat dit tot soveel wanorde lei dat dit nodig geword het?

Op die eerste twee vrae moet bevestigend geantwoord word. Op die derde vraag kan die NG Kerk nie daarvan beskuldig word dat sy swak ingerig is nie die teendeel is dalk eerder waar: die kerk is té goed ingerig.

Die tweede vraag wat na vore kom is of Calvyn se verlening van meer waardigheid aan die profeet en minder aan die evangelis, dan nie 'n streep trek deur die gelykheid van ampte waaroor die gereformeerde kerkreg so sterk voel nie? Wat die buitengewone ampte betref, kan dié afleiding gemaak word en dit het implikasies ook vir die gewone ampte. Die kerklike praktyk, waar die pastor verhef word bo die ouderling en diaken, bevestig dié afleiding.

Naas die buitengewone ampte onderskei Calvyn dan ook die gewone ampte van herder en leraar wat die kerk nie mag mis nie (Calvyn in Sizoo sj:deel 3:59). Die onderskeid tussen die twee ampte tref Calvyn dan daarin dat die leraar slegs met die verkondiging van die evangelie besig mag wees. Die leraar mag nie leiding neem met die tug, bediening van die sakramente, vermaning en opwekking nie, want dit is die taak van die herder. In die NG Kerk is hierdie twee ampte gelyk gestel. Hierdie feit blyk uit die beroepsbrief waarin die pastor meegedeel word dat hy as "herder en leraar" van die gemeente beroep word.

Calvyn (in Sizoo sj:deel 3:59), plaas die evangeliste by die apostels en deel dan die ampte in twee groepe in: apostels en herders en profete en leraars. Die profeet/leraargroep het groter uitnemendheid as gevolg van die gawe van openbaring.

Met hierdie onderskeid en die opmerking dat die Here buitengewone ampte weer kan opwek, ontstaan die vraag of die drie ampte wat ons tans het, vas is en of daar verander of bygevoeg kan word. Gesien in die lig van wat hier vermeld is oor Calvyn se standpunt rondom die amp, blyk dit dat hy ruimte laat vir die verruiming van die ampte in 'n kerk.

Meer reserch skryf Van Itterzon (1974:78) dat die Nuwe Testament talle riglyne gee wat vandag vir die kerk en, met name, ook vir die kerkorde van deurslaggewende betekenis is en dat die kerk nie nuwe ampte mag skep wat nie deur die Skrif "verorden" is nie. Hy waarsku tereg daarteen dat die kerk nie onder die invloed van die tydsgees die kerk moet sekulariseer en 'n sosiologies aangepaste vereniging moet skep met ander maatstawwe as dié van die Skrif nie. Al is die menswetenskappe ook hoe belangrik, mag dit nie die kerklike strukture weselik bepaal nie.

Wanneer hy oor die aantal ampte by Calvyn skryf, vind hy dit moeilik om te bepaal van hoeveel ampte Calvyn wel praat. Hy meen dit kan drie, vier of vyf wees. Hy stem egter met Koopmans saam (Van Itterzon 1974:86) dat die aantal en karakter van die ampte in die kerk bepaal moet word deur die funksie wat die kerk volgens die Bybel in die wêreld het. Die kerk kan nie sommer vir enige gebeurlikheid 'n nuwe amp skep nie. Daar moet steeds gevra word na wat die opdrag van die kerk in 'n bepaalde bedeling is. Van Itterzon (1974:95) sluit af deur te skryf dat naas die Episkopalisme, Kongregasionalisme en Individualisme, bly die presbiteriaal-sinodale

vorm van kerkregering deur die drievoudige amp syns insiens vir hede en toekoms onmisbaar. Dit laat egter nie die moontlikheid van ander ampte buite rekening nie.

Soos dit met die groot instemmende lees van Kronenburg nodig was om die temperende opmerkings van Heitink saam te hoor, is dit hier ook nodig om na die konstatering van Calvyn se soepelheid oor die amp, ook van Itterzon se meer "konserwatiewe" en waarskuwende opmerkings in berekening te bring.

Hier moet dit duidelik gestel word dat met die vraagstelling na die aantal ampte, dit nie die bedoeling is om die drievoudige amp te probeer afskaf nie. Daar moet eerder gekyk word na reformasie binne die ampte en moontlike aanvulling van ampte.

Dit is duidelik dat denkers uit die Reformasie nie die aantal ampte as 'n prinsipiële geslote aantal beskou nie, maar die standpunt huldig dat daar soveel ampte moet wees as wat noodsaaklik is vir die opbou van die gemeente (Dicks 2002:37).

Gevolgtrekking.

Daar is prinsipiële geen beswaar teen die aanvulling van die getal ampte in 'n gereformeerde kerk nie.

3.4.2 Is die pastorale versorging van pastors ampsdiens of is dit die taak van die algemene priesterskap van die gelowiges?

Daar is min sake waarvoor daar soveel onsekerheid in die kerk heers as juis die begrip "amp". So het die Nederlandse teoloog H. Berkhof byvoorbeeld 'n boek geskryf met die titel "Wat is er aan de hand met de ambt?" Onder pastors is daar amper 'n vrees om iets "amptelik" te moet doen. Die volgende twee aanhalings illustreer die saak: "As ek dit amptelik moet doen, kan ek dit net so wel los." (Kaptein 1966:27.)

"*De Heer is mijn herder, maar een herder wil liever geen heer meer zijn.*" (Heitink 2002:242.) Die ongemaklikheid is wel verstaanbaar as dit gesien word as komende uit die tyd wat Heitink (2002:51) noem: 'n openbare amp in 'n publieke kerk. Die gesagskrisis wat sedert die jare sestig oor die wêreld gespoel het, het ook in die kerk gesag, mag, orde en reg aangetas (Itterzon 1974:7). Lekkerkerker, soos aangehaal in Nel (1982:16), wys daarop dat daar in die vernuwingssteologie geen belangstelling is in prediking, erediens, gebed amp en sakramente nie.

Die feit is egter dat die pastor 'n ampsdraer is, wat al sy werk as ampswerk doen, daarom maak dit logies sin dat die pastor ook op amptelike wyse versorg word. Daar is aangetoon dat die ouderling nie die bes aangewese persoon is om die pastor pastoraal te versorg nie. Daar sal dus na 'n ander ampsdraer gesoek moet word om hierdie taak te verrig en daarvoor moet gesoek word na 'n ander pastor of dan eerder 'n pastor wat amptelik afgesonder moet word om dit te doen.

3.4.3 Verskillende standpunte oor die moontlikheid van 'n biskop in 'n gereformeerde kerk.

Daar het al verskeie stemme opgegaan wat die moontlikheid geopper het, maar ook voorbehoude gestel het.

i) Plomp.

Plomp (1967:31-35) het dit al bepleit. Hy voer die volgende voorwaardes aan:

Die figuur moet deur die kerk self gekies word en nou met die kerklike vergaderings saamwerk, maar tog met aansienlike (biskoplike) gesag.

Om so 'n figuur in die kerkorde in te skryf sal intuïsie en vernuf verg, maar is volgens Plomp nie onmoontlik nie.

Hy meen dat 'n kombinasie van die presbiteriale en episkopale stelsel in elk geval vandag 'n beter kans op sukses het as in die tyd net na die Reformasie. In daardie tyd was alle denke antities: óf die een, óf die ander. Intussen het die denkpatroon verander na meer komplimentêr. Veral ook in die postmodernistiese era waarin ons nou beweeg, is daar skaars meer plek vir eksklusiewe denke. Dit is nie meer **óf... óf nie**, maar **én... én**.

Die huidige presbiteriaal-sinodale stelsel het in reaksie op die tyd ontstaan en dit was nodig, maar daar is sedertdien verander en bygevoeg soos omstandighede dit genoodsaak het. Daar sal in die keuse, sowel as in die begrensing van die taak en bevoegdheid van die persoon, met groot omsigtigheid te werk gegaan moet word, anders is die medisyne erger as die siekte. Dit alles moet op so 'n wyse plaasvind dat dit kan lei tot onderwerping aan die heerskappy van die kerk se enigste Meester, Jesus Christus.

Plomp (1967:31) verwys in 'n voetnoot na Calvyn se Institusie (IV, 10,30), wat vir die beantwoording van hierdie vraag besonder belangrik is. Calvyn skryf dat die Here nie stuk vir stuk wil voorskryf wat ons moet volg nie, omdat Hy voorsien het dat dit afhang van tydsomstandighede en geoordeel het dat een vorm nie gepas is vir alle eeue nie. Daarom moet die kerk hom wend tot die algemene reëls en, daarmee saam, te ondersoek wat nodig is vir die kerk om die goeie orde en sedes te handhaaf. Calvyn maak ook voorsiening vir *verskeidenheid* as hy skryf dat elke volk in elke tyd sy sedes op verskillende wyses sal moet toepas en daarom sal die kerk gebruikelike instellings moet kan verander, afskaf of nuwes instel. Die vind van 'n gepaste en gesagsvolle figuur om pastors pastoraal te kan versorg, is een van die uitdagings van die kerk van vandag.

ii) Kronenburg.

In 2003 verskyn J. Kronenburg se belangrike werk *Episcopus Oecumenicus: Bouwstenen voor een theologie van het bisschopsambt in een verenigde reformatoriese kerk*. In sy verantwoording (Kronenburg 2003:21) spreek hy die versugting van menige pastor uit:

“ Mijn zoektocht naar authentiek kerkelijk gezag is begonnen toen ik in mijn Utrechtse tijd in een persoonlijke crisis verkeerde en grote behoefte had aan een pastor pastorum, een bisschop, een echte episkopos, dat wil zeggen iemand die in navolging van God 'omziet naar wie gezeten zijn in duisternis en schaduw van de

dood' (de lofzang van Zacharia, Lukas 1 : 68 en 78), anders gezegd: iemand die 'omziet naar scherven' (Lascaris)."

Kronenburg (2003: 495) se gevolgtrekking is dat dit tog moontlik is om in 'n reformatoriese kerk 'n vorm van episkopé te ontwerp waarop die volgende aanhaling uit die 17de eeu, volledig van toepassing kan wees. "*A Right Episcopacy will at once satisfy all just Desires and Interests of good Bishops, humble Prebyters and sober People; so as Church-Affairs should be managed: neither with Tyranny, Parity, nor Popularity; neither Bishops ejected, nor Presbyters despised nor People oppressed (Eikon Basilike 1649).*"

Op pad na hierdie gevolgtrekking maak Kronenburg (2003:36) vele opmerkings wat vir hierdie studie van groot belang is. Hy toon die volgende aan:

Die amp van biskop en pastor is fundamenteel dieselfde amp. Die biskop word alleen onderskei deur die geografiese gebied van jurisdiksie (bogemeentelik, regionaal).

Beide ampte is ingebed in die kerk as vergadering van gelowiges.

Die amp van biskop het histories ontstaan en dit is daarom mensewerk. Dit is wesenlik, sinvol en belangrik vir die kerk, maar nie noodsaaklik of onontbeerlik vir die kerk nie.

Hy (Kronenburg 2003:56) toon genoegsaam aan dat Calvyn nie teen die biskopsamp as sodanig was nie, maar teen die inkleding daarvan. Dit eerder Beza is wat verantwoordelik was vir die anti-episkopale ondertone in die gereformeerde kerkregering en die demonisering van die biskopsamp.

Aan die einde van sy terreinverkenning kom hy tot die volgende gevolgtrekkings (Kronenburg 2003:220):

Die Reformators het geen prinsipiële besware gehad teen die biskopsamp nie. Hulle het die hiërargiese en sakramentele deel daarvan verwerp, nie die vroegchristelike vorm daarvan nie.

In die geskiedenis van die kerke van die reformatie is daar benewens presbiteriale en kongregasionele kenmerke, ook talle episkopale kenmerke teenwoordig. Dit kom veral na vore in wat hy noem die funksionele prioriteit van die pastor, alleen hy kon met handoplegging georden word, alleen hy mag die sakramente bedien, alleen hy kon bevestig en visitasie behartig.

In die ekumeniese gesprek word die figuur van die biskop minder onaanvaarbaar vir Lutherane en gereformeerdes.

Daar is 'n groeiende konsensus oor een persoonlike amp van episkopé.

Vir hom staan die Protestantse kerk voor 'n keuse: beweeg in die rigting van die "una sancta" of hou vas aan die Protestantse eie.

In die tweede deel van sy beredenering, wat Kronenburg (2003:225) "*Noodzakelijke Bezinning*" noem, vra hy eerstens die vraag; *Waarom biskoppe?*

Dan is dit verblydend dat hy sy eerste motief "Een pastoraal motief noem". Dit is verblydend omdat, anders as by die Archbishops Report (Episcopal Ministry. 1990)

en ander bronne oor die biskop waar die pastoraat amper as 'n nagedagte sonder veel nadenke bygevoeg word, dit hier *ten grondslag* van 'n gedagte lê. Verder redeneer Kronenburg vanuit reeds genoemde tekortkominge van die presbiteriaal-sinodale stelsel. Hy is korrek as hy redeneer dat die persoonlike pastoraat nie tot die taak van die visitator behoort nie en dat die presbiteriaal-sinodale stelsel per definisie onpersoonlik is.

Gevolgtrekking.

Daar is genoeg motiewe voor die hand liggend om te kan pleit vir die invoer van 'n biskopsamp, waarin die pastor pastorum voorop staan.

Die amp van biskop kan nie uit die Skrifte verdedig of veroordeel word nie.

Die feit dat die samehang tussen kanon, geloof en die amp van episkopé in die Reformasie verlore gegaan het, het gelei tot 'n ontoelaatbare versplintering van die kerk.

In die soeke na 'n model van die biskopsamp vir vandag, moet gegaan word na die pre-Konstantynse model eerder as die post-Konstantynse model.

'n Persoonlike amp van episkopé is ook vir Protestante aanvaarbaar.

Daar is egter ook ander sienings rondom die amp van 'n biskop in 'n gereformeerde kerk. Die siening van Heitink word vervolgens bespreek.

iii) Heitink.

Heitink (2002:210) bespreek die "*clericalisering van die amp*". Hy gee baie aandag aan die Lima-rapport van 1982 wat 'n poging van die Wêreldraad van Kerke en die Rooms-Katolieke Kerk is om die verskille in ampsopvatting tussen kerke te oorbrug.

Heitink (2002: 212) kom tot die gevolgtrekking dat die Lima-rapport op gespanne voet staan met die gereformeerde tradisie. Sy punte van kritiek is die volgende:

Die pastor word klerikaal en sakramenteel opgegradeer.

Die ouderling en diaken verdwyn stilweg.

'n Hiërargiese element word in die kerk ingevoer via die biskop.

Die amp van pastor kry al meer 'n sakramentele karakter.

Heitink (2002:275) is tereg huiwerig vir 'n sakramenteel heilsbemiddelende funksie van die amp. Wanneer die biskop heilsnoodsaaklik word, is dit vir hom te veel. Hy is ook heeltemal reg as hy opmerk dat mens nie die biskop alleen kan neem nie. Saam met die biskop kom 'n ander begrip van amp, heil en kerk mee. In die gesprek daaroor sal dit deeglik verreken word.

Firet se vraag: Wat is die amp? hanteer Heitink (2002:273) soos volg: Die amp wil die gemeente bewaar by haar geheim: geloof in Jesus Christus. Ampshandeling is verbonde aan die werk van die Heer self en gee dus geen status of waardigheid aan bepaalde mense nie.

Ondanks sy besware erken Heitink (2002:275) die behoefte aan 'n boplaaslike amp en is ook 'n voorstander daarvan. Hy dink egter nie aan 'n biskop nie, maar aan wat in die Rooms-Katolieke Kerk 'n *deken* genoem word. Die belangrike van die deken is

dat dit buite die hiërargie val en het min of meer 'n ooreenkoms met die superintendent wat al sedert die 16de eeu in gereformeerde kerke bekend is en in 2004 ook in die NG Kerk herleef het. Die superintendent is 'n senior pastor wat met verantwoordelikheid aan die ringe en, in samewerking met kollegas, die bevoegdheid ontvang om sake van gemeenskaplike belang te reël.

Heitink erken dat sy voorstel meer inhou as wat dit op die oog af lyk. Die plaaslike gemeente sal van haar selfstandigheid inboet in die proses. Sake wat ter sprake kom, is die personeelbeleid van die gemeente en die outonomie van die plaaslike kerkraad in die beroeping van 'n pastor, wat volgens Heitink die probleme rondom die pastor onoplosbaar maak. Dit is juis hierdie probleme en oplossings daarvoor wat hierdie studie dryf.

Wanneer mens Plomp en Kronenburg se werk met groot instemming lees, is dit tog goed om die meer temperende benadering van Heitink daarnaas te plaas. Heitink lig baie belangrike sake uit wat ernstig oorweeg moet word.

Alhoewel gepleit word vir oplossings wat uit die behoefte van die tyd kom, moet die kerk waak om nie moontlike oplossings net so oor te neem sonder om noodsaaklike aanpassings te maak nie. 'n Hiërargiese en sakramentele biskop kan nie in 'n gereformeerde kerk werk nie.

Wanneer Heitink die boplaaslike figuur as 'n senior pastor beskryf, raak hy tog 'n belangrike saak aan. Waar die pastor pastorum die uitgangspunt van die studie is, dui Heitink se omskrywing daarop dat persone wat aangestel word as pastor pastorum tog aan sekere vereistes sal moet voldoen. So 'n persoon sal eerstens bevoegdheid moet hê om die werk te kan doen. Hy sal die gesag van 'n kerkvergadering agter hom of haar moet hê om te kan optree. Verder sal hy ervaring moet hê. Akademiese opleiding alleen kan 'n persoon nie geskik maak nie. Die kerk sal dus uit sy pastorskorps mense moet keur. Oor dié vereistes word in hoofstuk 4 verder gehandel (sien 4.5.1).

In Heitink (2002:275) se omskrywing plaas hy hierdie boplaaslike figuur in verantwoordelikheid van die ring (klassis). Die winspunt daarvan is dat hierdie figuur iewers gekoppel moet word aan die kerklike struktuur. Dit mag nooit 'n losstaande outonome figuur word nie. Dit is egter 'n vraag of die ring die vergadering is waaraan die koppeling moet plaasvind. Die alternatiewe moontlikhede vir koppelings is: streeksinode of algemene sinode. 'n Koppeling aan die algemene sinode sou die figuur te ver weg neem van die mense wat bedien moet word. Suiwer kerkregtelik sou dit korrek wees om die koppeling aan die ring te maak. Die ring het egter in baie opsigte irrelevant geword in die NG Kerk. Prakties gesproke sou 'n koppeling aan ringe groot koste-implikasies vir die kerk meebring in 'n tyd wat finansies krisisaftemings aanneem. Dinge gebeur in die kerk op streeksinode- en gemeentevlak. Dit laat die streeksinode as die vergadering waaraan die koppeling moet plaasvind. So 'n koppeling sal onmiddellik beelde oproep van die pastor in

sinodale diens (PSD), wat juis in hierdie tyd in verskeie sinodes uitgefaseer word as gevolg van finansiële oorwegings.

In hoofstuk twee is aangedui dat die pastor 'n geroepene is en tans is daar in die NG Kerk 'n gesprek aan die gang oor die roeping van die kerk wat veral gestimuleer word deur die insette en leiding van dr Coenie Burger, moderator van die algemene sinode (vgl. Burger 2003). Dit is 'n baie tydige gesprek wat, as dit vrug wil oplewer, ook neerslag sal moet vind in roepingsgedrewe begrotings. 'n Roepingsgedrewe begroting sal eerstens sorg dat die kerk se prioriteite in orde gebring word en dat fondse aan daardie prioriteite toegeken word.

Die inkorting van die outonomie van die plaaslike gemeente is 'n saak wat ongetwyfeld emosies sal opjaag en lewendige bespreking sal uitlok, wat vrae op die tafel sal plaas wat aan die wese van ons kerkregeringstelsel gaan raak. Dit is egter nodig dat die vrae gevra word. Nederlandse skrywers soos Heitink gebruik die term outonomie. Is die plaaslike gemeente selfstandig of outonoom?

Die Groot Tesaurus van Afrikaans gebruik die woord outonoom onder meer as byvoeglike naamwoord onder die betekenisveld "selfstandig". Die twee terme se betekenis is baie na aanmekaar en dui op 'n persoon of instansie wat na sy of hulle eie sake kan omsien. Dit is wel waar van die gemeente. Die plaaslike gemeente is egter nie outonoom in die sin dat sy niks met ander gemeentes, of die kerk in breër verband, te doen het nie. Die plaaslike gemeente is dus wel selfstandig, maar nie outonoom nie. Vir die welstand van die pastor en die gemeente as geheel, moet sowel pastor as gemeente bereid wees om van 'n eie selfstandigheid af te sien ter wille van die groter geheel.

Alhoewel Kronenburg en Heitink se standpunte op die oog af redelik ver van mekaar is, kom hulle langs verskillende weë tog by dieselfde eindpunt uit: die behoefte aan 'n boplaaslike figuur in die kerk om veral na die behoeftes van pastors om te sien.

3.4.3 Gevolgtrekkings oor die moontlike rol van 'n episkopale figuur in 'n gereformeerde kerk.

Die amp van biskop is nie vreemd aan die Skrif nie.

Die biskop en ouderling is nie dieselfde amp nie, eerder die biskop en pastor.

Die besware teen die biskop in gereformeerde kringe is nie op grond van Skrifgegewens nie, maar berus op die verworping daarvan in die eerste vier eeue.

Die nood van die tyd het 'n rol gespeel in die ontstaan en ontwikkeling van die amp van biskop en moet vandag ook 'n rol speel.

Daar is wel sekere elemente in die amp van biskop wat nie in 'n gereformeerde kerk aanvaar kan word nie. Dit sluit veral in: hiërargie, sakramentalisme en heilsbemiddeling.

Daar is egter ook elemente in die amp van die biskop, waarteen die gereformeerde tradisie nie besware het nie en wat selfs nodig mag wees, veral vir die nakoming van die kerkverband se verantwoordelikheid teenoor haar pastors. Dit sluit in:

Die behoefte aan 'n boplaaslike figuur, wat oor meer as een gemeente se grense heen spesifiek met pastors kan werk.

'n Figuur wat werklik met gesag kan optree.

'n Ware pastor pastorum.

'n Figuur wat kan meehelp aan die behoefte van samehorigheid onder pastors.

Wat ware leiding kan verskaf.

Iemand wat met ware ontferming kan omsien na herders wat geen herder het nie.

Dit hoef nie noodwendig 'n biskop te wees nie, maar eerder 'n nuwe skepping wat na aanleiding van lyne uit die Skrif 'n ampsdraer kan wees.

Die gevolgtrekking is dus dat die NG Kerk op sinodale vlak persone aanstel wie se primêre funksie is om as pastor pastorum op te tree.

3.5 Samevatting en gevolgtrekkings.

In hierdie hoofstuk is die verantwoordelikheid van die kerkverband in die pastorale versorging van die pastor nagegaan.

Die volgende bevindings word gemaak.

Oor kerkverband:

Elke pastor en gemeente is, alhoewel selfstandig, ook verbonde aan die NG Kerk en die kerk van Christus as geheel.

Oor die Presbiteriaal-sinodale stelsel:

Die presbiteriaal-sinodale kerkregeringstelsel is nie die enigste wyse waarop die kerk bestuur kan word nie en ook nie onfeilbaar nie. Die swakhede in die stelsel het veral 'n negatiewe uitwerking op pastors wat in die stelsel 'n buitengewoon belangrike plek gekry het.

Oor episkope:

Die diens van episkope staan Skriftuurlik vas, maar die gestalte daarvan hang van *plek, tyd* en *omstandighede* af. In kerke met 'n episkopale karakter berus die episkope by die biskop en het 'n persoonlike karakter.

Daar is 'n breë konsensus dat hierdie episkope uitgevoer kan word op 'n sinodaal-kollegiale wyse, **of** op 'n episkopaal-persoonlik-monargiese wyse. Dit is dus nie nodig om dit in die gestalte van die biskop alleen toe te pas nie.

Die stelsel van korporatiewe episkope is ontoereikend in die huidige omstandighede.

Dit is noodsaaklik om die stelsel van korporatiewe episkopé in die NG Kerk aan te vul met 'n stelsel van persoonlike episkopé.

Oor die moontlikheid van 'n episkopale figuur in 'n gereformeerde kerk:

Oor aantal ampte in die kerk.

Daar is nie dwingende prinsipiële besware teen die aanvulling van die drie ampte volgens die nood van die tyd nie.

Oor ampsdiens

Die pastor doen al sy werk as ampswerk, daarom maak dit logies sin dat die pastor ook op amptelike wyse versorg sal word. Daar is aangetoon dat die ouderling nie die bes aangewese persoon is om die pastor pastoraal te versorg nie.

Dit kan nie net gaan oor wat die pastor wil hê nie, maar oor wat goed is vir hom of haar. Met die opmerking oor bediening vanuit die gebrekkige strukture waarbinne die pastor werk, moet daar dus na nuwe uitweë gesoek word en daarom die voorstel van die pastor pastorum.

Die amp van biskop is nie vreemd aan die Skrif nie.

Die biskop en ouderling is nie dieselfde amp nie, eerder die biskop en pastor.

Die besware teen die biskop in gereformeerde kringe berus nie op Skrifgegewens nie, maar op die verworping daarvan in die eerste vier eeue.

Die nood van die tyd het 'n rol gespeel in die ontstaan en ontwikkeling van die amp van biskop en moet vandag ook 'n rol speel. Daar is wel sekere elemente in die amp van biskop wat nie in 'n gereformeerde kerk aanvaar kan word nie. Dit sluit veral in: hiërargie, sakramentalisme en heilsbemiddeling.

Daar is egter ook elemente in die amp van die biskop, waarteen die gereformeerde tradisie nie besware het nie en wat selfs nodig mag wees, veral vir die nakoming van die kerkverband se verantwoordelikheid teenoor haar pastors. Dit sluit in:

Die behoefte aan 'n boplaaslike figuur, wat oor meer as een gemeente se grense heen spesifiek met pastors kan werk.

'n Figuur wat werklik met gesag kan optree.

'n Ware pastor pastorum.

'n Figuur wat kan meehelp aan die behoefte van samehorigheid onder pastors; wat ware leiding kan verskaf.

Iemand wat met ware ontferming kan omsien na herders wat geen herder het nie.

Dit hoef nie noodwendig 'n biskop te wees nie, maar eerder 'n nuwe skepping wat na aanleiding van lyne uit die Skrif 'n ampsdraer kan wees.

Slotopmerking

Die kerkverband aanvaar verantwoordelikheid vir die teologiese opleiding van die pastor en behoort dit ook te doen vir die pastorale versorging van die pastor nadat die aanvanklike teologiese opleiding voltooi is. Die kerk behoort die openheid te hê om ook sistemies te kyk na die stelsel waarvolgens die kerk regeer word en alhoewel dit nie bepleit word dat daar weggedoen word met die stelsel van die presbiteriaal-sinodale stelsel nie, die stelsel tog aangepas behoort te word by die eise van die postmodernistiese tyd.